

razloge za ovu svoju knjigu, autorica u svome "Uvodu" piše sljedeće: "Za mnoge povjesničare religije, islam kao religija, koja se pojavila nakon kršćanstva, još uvijek nije ništa drugo do 'kršćanska hereza', kako je to stoljećima ponavljano sve do vremena Adolfa von Harnacka, ili čak antikršćanska, nehumana, primitivna religija - ideje koje se sada često susreću, zahvaljujući političkoj situaciji na ratom istrzanom Srednjem istoku i pojavi fundamentalističkih grupa. Problem je, međutim, kako dati vjernu sliku religije koja se proteže iz svoje kolijevke, Arabije, na istok kroz veći dio Azije, u centralnu Kinu, Indoneziju i na Filipine, i na zapad, preko Turske i dijela Balkana, do sjeverne Afrike i njenih atlantskih granica; religije koja se po-

javljuje u različitim dijelovima crne Afrike i zadobiva nove obraćenike u tradicionalno kršćanskim područjima poput Evrope i Amerike..."

U tom smislu se autorica opredjeljuje za tzv. fenomenološki pristup, odnosno za model koji je 1961. godine u svojoj studiji *Erscheinungs Formen und Wesen der Religion* iznio Friedrich Heiler. Ovim se modelom pokušava ući u srce religije izučavanjem, najprije, izravnih fenomena, a potom dubljih i slojevitijih sastavina božanske prisutnosti u svijetu pojava i stvari onako kako o njima uči sama religijska misao. "Muslimanu", piše Annemarie Schimmel, "sve može poslužiti kao ajet, znak od Boga, i Kur'an uvijek iznova ponavlja ovu istinu..." Kroz

tekstove-analize: "Sveti aspekti prirode i kulture"; "Sveti prostor i vrijeme"; "Sveti čin"; "Riječ i spis"; "Pojedinaac i društvo"; "Bog i njegova stvorenja - eshatologija"; "Kako pristupati islamu" velika "diva islamskih i orijentalnih znanosti u Evropi", kako je naziva profesor Karić, ispisuje najljepše stranice u tumačenju određenih aspekata islamskog razumijevanja prirode, prirodnosti, mijena, pojava, živog svijeta i uloge čovjeka u svemu tome kao najsavršenijega Božijeg djela/bića na Zemlji. I pri tome, krajnje obzirno, odgovorno i skromno, upućuje na najširi spektar literature naprema stavova koje iznosi u ovoj svojoj studiji.

m

SVJEDOČANSTVO S OSJETNIM ZADRŠKAMA

Alija Izetbegović: *Sjećanja* (autobiografski zapis), TPK "Šahinpašić", Sarajevo, 2001.

Javnost Bosne i Hercegovine dugo je čekala memoare ključnog bošnjačkog političara od vremena rušenja Berlinskog zida i raspada i komunizma i jugoslovenske državne zajednice do prijelaza Bosne i Hercegovine kao države iz XX u XXI vijek. Alija Izetbegović je, međutim, *izbjegao* napisati memoare. Onima koji su to očekivali *ponudio* je jednotomnu knjigu *Sjećanja*, u kojoj nastoji

razjasniti svoju ljudsku i političku biografiju i svoje neposredno sudjelovanje u najnovijoj političkoj povijesti Bosne.

Izetbegović svoj "autobiografski zapis" vodi od rodnoga Bosanskog Šamca, djetinjstva, pokreta "Mladi muslimani", porodičnih radosti, pa zatvorskih hajki/tamničenja od strane komunističkog režima, sve do sudjelovanja na prvim višestranačkim

izborima u Bosni novembra 1990. i sručivanja agresije na ovu državu 1992. godine netom što je referendumom izglasala svoju nezavisnost i bila priznata od međunarodne zajednice kao samostalna i suverena država.

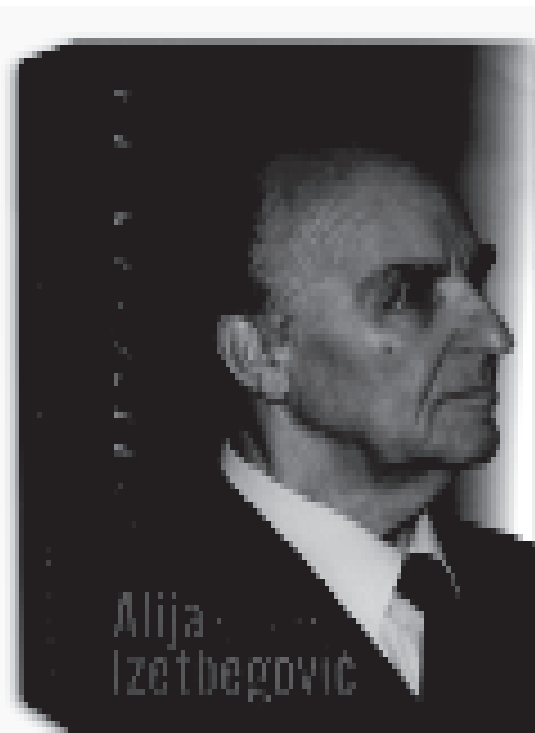
Ovaj tekst, međutim, nema namjeru detaljnije analizirati događaje i njihova viđenja iznesena u knjizi, nego je tek prigodni osvrt za ovaj broj *Muallima*, ali, ipak, prvo što se nameće nakon čitanja jest da je Alija Izetbegović *Sjećanjima* prošao onu kapiju vlastite političke i intelektualne angažiranosti nakon koje jedino može slijediti vrijeme sinteza, retrospektiva, analiza, vrijeme historijskoznanstvenog a ne više vrućepolitičkog vrednovanja nje-

gove uloge u netom dogodojenoj povijesti Bosne i Bošnjaka. Kako je, međutim, na toj kapiji još uvijek mnogo postdejtonskih “grafita” s naivnonacionalnim ili opakoisključivim političkim/raznoideološkim opterećenjima, i ovo će djelo još neko vrijeme biti najviše čitano iz rakursa trenutne političke “ujetovanosti”. Očito je to znao i sam autor Izetbegović pa je, npr., mnoge “stranice” svoga predsjedničkog mandata u Predsjedništvu Bosne i Hercegovine ili prešutio, ili ignorirao, ili, pak, umjesto novih vlastitih analiza ponudio riječi/stavove već iznesene u datom povijesno-političkom trenutku. Taj princip samodokumentiranja itekako je doprinio građenju svjetlije slike autora o svojoj ulozi u vrtložnim vremenima Bosne, ali je i dosta oduzeo čitateljskoj znatiželji, budući da se željelo čuti mnogo više ne samo tzv. političkih pikantija nego i znatno više analiza vlastitih, kolektivnih ili “iznuđenih” političkih poteza koliko god te analize bile napadane kao rezultat “naknadne pameti”. Izetbegović kao da je prvenstveno pisao knjigu vlastitih sjećanja da bi se (*od*)branio od dnevnopolitičkih razroka, da bi sukcesivno dokumentirao šta je bilo šta u određenom historijskom trenutku, da bi ukazao na najneposrednije činjenice *vis a vis* velikosrpske (i, kasnije, velikohrvatske) agresije na Bosnu i Hercegovinu i bosanske odbrane golih života tokom 1992.-1995. godine, a tek onda da bi ikoliko *ugodio* znatiželjnom čitaocu. Na čitaoca je, zapravo, prvenstveno gledao kao na onoga koji bi ga trebao razumjeti a ne na onoga koji se treba opustiti i, recimo,

uživati u još jednoj bosanskoj memoarskoj prozi. Iz tog bismo razloga mogli *požaliti* što Izetbegović nije dao više razmahanosti svome očitom književnompro-matračkom daru. Ili mu se žurilo, ili nije imao strpljenja, ili su naknadni “lovci” na njegove (okolo)dejtonske “greške” toliko bili napasni da ih je trebalo za neko vrijeme *umiriti* izravnim argumentima? Čitaocima *Sjećanja* ostaje, dakle, da sami “dopisuju” njegove moguće stranice.

I u ovoj knjizi Izetbegović se pokazao kao mislilac/spisatelj koji umije *vladati* i mišljati i rečenicom. Njegov stil, koncizna i precizna rečenica, odsustvo bilo kakve izražajne glomaznosti, preciznost u opisivanju i pridjevljenju ljudi, događaja i osobnih nedoumica mogao bi zastidjeti mnogog ovdašnjega stilistu. Dijelovi u kojima se autor *sjeća* djetinjstva, roditelja, Drugog svjetskog rata, prijatelja iz mladomuslimanskog pokreta, fragmenti u kojima razmišlja o civilizacijskim razmedima i planetarnim mijenama doimlju se kao čisti vrhunci proznog izraza. Faktografija je, međutim, neumoljiva. “Likovi” su već unaprijed poznati. Događaje i tekuće političke činjenice teško je bilo “blanjati” u književnoumjetničku formu. Izetbegoviću je najvažnija bila faktografska strana njegovih memoarskih zapisa. Kvalitet rečenice i stil samo je u službi njihove uspješnije spisateljske/čitateljske “realiziranosti”.

O *Sjećanjima* će, dakako, još biti govora. Izetbegović je šutnjom i izbjegavanjem velikih “frontova” sa političkim neistomišljenicima zbunio i one svoje potencijalne čitače koji mu

aplaudiraju iz poštovanja i na puno povjerenje i one koji mu vječito ili situacionostranački oponiraju. Izdavački poduhvat TKP “Šahinpašić” je među najznačajnijima u ovoj godini. *Sjećanja* Alije Izetbegovića već su jedno od najatraktivnijih i najčitanijih domaćih štiva. Odgovori na autorove refleksije o Bosni u vrijeme Agresije i poslije se, vjerujemo, spremaju, a tako će vremenom i mnoge šutnje u pravi čas imati snage da *progovore*.

m